

Nā Ana Mākau ‘Ōlelo - Papa 7

Ke Kumuhana	Ka Mākau	Ka Helu	Ke Ana	NĀ EVIDENCE STATEMENT
Ka ‘Ōlelo	Ka ‘Ōlelo Walewaha (1.1)	7-8.O.1 (Ka Pane Piha)	Ho‘opuka ‘ia ka ‘ōlelo, a) e alaka‘i pono ai iā ha‘i i kekahi hana nāna e hana e) e hō‘ike le‘a ai i ka pō‘aiapili ma ka ‘ōlelo uluwale i) e wehewehe ai i kekahi kumuhana me ka ho‘ohana ‘ana i nā la‘ana e kāko‘o ai i kona mana‘o o) e pono ai ke kūkā kama‘ilio	a) Ho‘ohana pololei ‘ia ka hua‘ōlelo launa i ia hana; wehewehe akāka ‘ia hana e) Kahe ana ka ‘ōlelo me nā ‘ikepili kāko‘o me ke komo pū o nā lima a kino paha i) Mōakāka piha ma o ka hua‘ōlelo o) Mōakāka kona mana‘o ma ke ‘ano nīnau a pane paha
		7-8.O.2 (Ka Ha‘i‘ōlelo)	Ha‘i‘ōlelo ma mua o ke anaina e pili i kekahi kumuhana i hā‘awi ‘ia iā ia me ke kahe kūpono o ka ‘ōlelo.	
		7-8.O.3 (Ka Ha‘i‘ōlelo)	Ho‘okomo ‘ia ka ‘ōlelo no‘eau ma kahi kūpono.	
	Ka Ho‘omaopopo (1.2)	7-8.O.4 (Ka Ho‘olohe)	Kālailai ka haumāna i nā mea āna i ‘a‘apo mai ai mai nā kūmole i lohe ‘ia.	
		7-8.O.5 (Ka Loina ‘Ōlelo)	Maopopo ka loina ku‘una o kāna i lohe ai a helu ‘ia me ka wehewehena.	
Ke Mele/ Oli	Ke Kālailai Mele/Oli (2.1)	7-8.MO.1 (Ka ‘Ikena Mele/ Oli)	Kālailai i ka ha‘awina a me ka mana‘o nui o kekahi mele a) me ka ho‘ohālikelike pū ‘ana i nā mele ‘ē a‘e i pa‘a ‘ē iā ia.	

			e) me ka wae/wehewehe ‘ana i ka pō’aiapili kūpono e ho’ohana ‘ia ai ke mele o) ma o ke kuhi ‘ana i ka mana‘o o ke kaona i ‘ike ‘ia ma nā mele	
		7-8.MO.2 (Ka ‘Ikena Mele/Oli)	Ho‘ohālikelike a kālailai ‘ia ho‘i nā mele Hawai‘i o nā ‘ano like ‘ole me ke kālele pū ‘ana i nā loina ku‘una o ke mele.	
		7-8.MO.3 (Ka ‘Ikena Mele/Oli)	Ho‘ohālikelike ‘ia ke mele i lohe ‘ia me ka mea i kākau ‘ia.	‘Apo ka pepeiao i ka lawena o ke mele, a laila ‘ike ka maka i ke kaona o ke mele Hiki ke hō‘ike i kona ho‘ohālikelike ‘ana ma o ka ho‘opuka ‘ana iā “like, like ‘ole, launa, launa ‘ole” (Ho‘ohālikelike - ho‘okūkū)
Ke Kākau	Nā ‘Ano Kākau (3.1)	7.K.1 (Ka Palapala Mo‘olelo)	E kākau i ka mo‘olelo: a) e hō‘ike ana i ke ‘ano a me ka hana o ka mea nona ka mo‘olelo e) e hō‘ike ana i mau ha‘awina a nā hāme‘e ‘oko‘a i a‘o mai ai i) me ka ho‘ohana ‘ana i nā ‘ano hi‘ohi‘ona mo‘olelo like ‘ole ma ke ka‘ina kūpono o) e kahe maika‘i ana mai kinohi a i ka pau ‘ana u) me ka lō‘ihī kūpono no kēia pae makahiki	Hiki i ka haumāna ke kākau i mo‘olelo me ka wehewehe piha ‘ana i ka hāme‘e hoihoi a me ka ho‘okomo pū ‘ana i kekahi ha‘awina nui ma ia mo‘olelo. Hiki i ka haumāna ke kākau i 3 a ‘oi paukū ma ka mo‘olelo. Hiki i ka haumāna ke ho‘oka‘ina kūpono i ka mo‘olelo me ka wehena, ke kino (ha‘awina) a me ka panina (ho‘oponopono/hopena). Hiki i ka haumāna ke kākau i mo‘olelo i kahe kūpono. Papa hua ‘olelo: nā hua‘olelo kūpono no ke kahe maika‘i o ka mo‘olelo
		7.K.2 (Ka Palapala Wehewehe)	Kālailai ‘ia nā mana‘o nui o kekahi kumuhanā i mōakāka ka waiwai o nā ha‘awina i a‘o mai ai.	Maopopo i ka haumāna pehea e wae ai i ka mana‘o nui o kekahi kumuhanā.

				Hiki i ka haumāna ke kālailai i ka mana'o nui, ka ha'awina, ke ko'iko'i a me ke kahe kūpono o ka mo'olelo. Hiki i ka haumāna ke huli a wehewehe i ka ha'awina o kekahi kumuhanā. Hiki i ka haumāna ke wehewehe i ka waiwai o nā ha'awina o kekahi kumuhanā. Papa hua 'ōlelo: Kālailai, mana'o nui vs. kumuhanā
	7.K.3 (Ka Palapala Kūpale Mana'o)	Ho'onomohonoho a wehewehe mōakāka 'ia ka mana'o me ke kāko'o piha 'ia 'ana ona a) me ka ho'ohana 'ana i mau la'ana mai kekahi mau kūmole 'oko'a mai e) me ke kālailai 'ana i ke 'ano o kekahi mea i 'imi noi'i 'ia (me ka ho'ohālikelike ho'i i nā 'ao'ao 'ēko'a) i) me ka ho'ohana 'ana i ka 'enehana e kāko'o ai i kona mana'o (he pōkāmana, he wikiō, a pēlā aku)	Hiki i ka haumāna ke kāko'o i kona mana'o me 4 a 'oi la'ana mai 3 a 'oi kūmole 'oko'a. Hiki i ka haumāna ke wae a kālailaii nā kūmole kūpono no ka noi'i e kāko'o i kona mana'o. Hiki i ka haumāna ke kūpale kūpono i kona mana'o ma 5 a 'oi paukū me ka hō'ike pū i nā 'ao'ao 'elua o ke kūpale 'ana. Hiki i ka haumāna ke ho'ohana kūpono i ka 'enehana e kāko'o ai i kona mana'o. Hiki i ka haumāna ke ka'ana kūpono a mōakāka i kona mana'o piha me ke anaina. Papa hua 'ōlelo: kūmole, pōkāmana, kūpale	
Nā Loina Mo'olelo (3.2)	7.K.4 (Ka Ha'awina 'Ike Ku'una)	E ho'ohālikelike i ka pilina o kekahi loina ku'una i nā hāme'e o nā mo'olelo 'oko'a a hō'ike i ka waiwai o ia mau loina ku'una i ia mau hāme'e.	Hiki i ka haumāna ke ho'ohālikelike i nā hāme'e mai nā mo'olelo 'oko'a. Maopopo i nā haumāna i nā loina ku'una like 'ole e ho'opili ai i nā hāme'e.	

				Hiki i nā haumāna ke ‘ike a ho‘opili i ka waiwai o nā loina ku‘una o nā hāme‘e like ‘ole. Papa hua ‘ōlelo: loina ku‘una
Nā Loina Kākau (3.3)	7.K.5 (Ke Kaona)	Wehewehe ‘ia ke kaona no ka hō‘ike ‘ana i kekahī mana‘o pālua o ka ‘ōlelo ho‘okahi ma nā pō‘aiapili like ‘ole.	Maopopo i ka haumāna i ka mana‘o o ke kaona like ‘ole. Hiki i ka haumāna ke wehewehe i nā mana‘o pālua o ho‘okahi ‘ōlelo ma nā pō‘aiapili like ‘ole. Hiki i nā haumāna ke ho‘opili i nā mana‘o kaona i ka pō‘aiapili kūpono.	Papa hua‘ōlelo: nane, mana‘o pālua
	7.K.6 (Ke Kiko a me ka Pela)	Pololei ka pela ‘ana a me ka ho‘ohana ‘ia o nā kiko.	Hiki i nā haumāna ke pela i nā hua ‘ōlelo me ka pololei ma ka pō‘aiapili kūpono. Hiki i nā haumāna ke ho‘ohana kūpono i nā kiko like ‘ole ma ka hopuna ‘ōlelo. Hiki i nā haumāna ke hahai kūpono i nā lula kākau. (Hua ma‘aka, na‘ina‘i, kīpo‘o apwa)	Papa hua ‘ōlelo: nā inoa o nā kiko like ‘ole
	7.K.7 (Ka Ho‘onohonoho Kākau)	‘Ohi‘ohi a ho‘onohonoho ‘ia ka ‘ikepili e pono ai ke kākau ‘oloke‘a i mea e kūkulu pono ‘ia ai kona mana‘o.	Hiki i nā haumāna ke kālailai a wae i ka ‘ike ko‘iko‘i e ho‘okomo ma ka ‘oloke‘a. Kama‘āina nā haumāna i nā ki‘ikuhi a i ‘ole nā ‘ano noka like ‘ole i hiki īā lākou ke kākau a ho‘onohonoho kūpono i ka ‘oloke‘a. Hiki i ka haumāna ke kūkulu i ‘oloke‘a i ho‘onohonoho kūpono ‘ia.	

				<p>Maopopo ka haumāna i ke ka‘ina hana o ke kākau pepa ‘ana i kahe kūpono ka ‘oleke‘a.</p> <p>Papa hua ‘ōlelo: ‘oleke‘a, ho‘onohonoho</p>
		7.K.8 (Ka Pilina‘ōlelo)	Pa‘a nā analula like ‘ole i pololei ma ka pō‘aiapili kūpono e mōakāka ai ka mana‘o nui.	<p>Hiki i ka haumāna ke ho‘opuka pololei i nā analula ma ka pō‘aiapili kūpono.</p> <p>Hiki i ka haumāna ke kākau pololei i nā analula ma ka pō‘aiapili kūpono.</p> <p>Hiki i nā haumāna ke ho‘ohana i nā analula ‘oko‘a no ka mana‘o like.</p> <p>Hiki i ka haumāna ke wehewehe piha i kona mana‘o ma o ke kākau ‘ana ma nā hopuna ‘ōlelo piha me nā analula pololei.</p> <p>Papa hua ‘ōlelo: analula</p>
		7.K.9 (Nā ‘Ano Kākau)	‘Ike ‘ia ka ‘oko‘a o ke ‘ano kākau ma nā pō‘aiapili like ‘ole.	<p>Maopopo i ka haumāna i nā ‘ano kākau like ‘ole.</p> <p>Hiki i ka haumāna ke kālailai nā kākau like ‘ole a ‘ike lākou pehea e ho‘ohana kūpono ai.</p> <p>Hiki i nā haumāna ke ho‘ololi i ke kākau ‘ana e ho‘opili i ka pō‘aiapili kūpono.</p> <p>Papa hua ‘ōlelo: kālailai, nā ‘ano pepa kākau</p>
Nā ‘Ano Heluhelu (4.1)		7.H.1 (Ka Heluhelu Mo‘olelo)	Kūkulu ka haumāna i kona mana‘o a. ma o nā la‘ana mai ka mea āna i heluhelu ai. (3 a ‘oi la‘ana) e. ma o ke kālailai ‘ana i ka mana‘o o ka mea kākau.	<ul style="list-style-type: none"> Hiki i ka haumana ke ‘ohi‘ohi i ka ‘ikepili hou, kālailai ia ‘ikepili, a laila kūkulu ho‘i i kona mau mana‘o.
		7.H.2 (Ka Heluhelu Mo‘olelo)	Kālailai ‘ia ke ka‘ina hana o ka mo‘olelo a me ka pilina o nā	<ul style="list-style-type: none"> Ma o ke kālailai ‘ana i nā hanana mo‘olelo, hō‘ike ka

Ka Heluhelu		hanana i ka holo ‘ana o ka mo‘olelo.	haumana i ka pilina o ke ka‘ina hana i ka holo o ka mo‘olelo, a inā ua loli kekahi hanana mo‘olelo, hiki ke kuhi ‘ia ka loli o ka holo ‘ana o ka mo‘olelo
	7.H.3 (Ka Heluhelu Mo‘olelo)	Kālailai a ho‘ohālikelike ‘ia nā hi‘ohi‘ona like ‘ole o ‘elua mo‘olelo ‘oko‘a.	<ul style="list-style-type: none"> Hiki i ka haumana ke ho‘ohālikelike i ‘elua mo‘olelo ‘oko‘a a hō‘ike i kona mau mana‘o kiko‘ī no nā hi‘ohi‘ona like ‘ole o ia mau mo‘olelo ‘elua.
	7.H.4 (Ka Heluhelu Mo‘olelo)	Noi‘i ‘ia nā mo‘olelo ‘oko‘a e ‘ike ai i nā ‘ano ‘oko‘a o nā mo‘olelo Hawai‘i.	<ul style="list-style-type: none"> Noi‘i ka haumana i nā ‘ano mo‘olelo like ‘ole i ma‘a ‘o ia i ke ‘ano ‘oko‘a o ia mau mo‘olelo. Ke heluhelu ‘o ia i kekahi ‘ano mo‘olelo Hawai‘i, ‘ike le‘a ka haumana i ke ‘ano o ia mo‘olelo.
	7.H.5 (Ka ‘Apo Mana‘o)	Unuhi ‘ia ka mana‘o nui o kekahi mo‘olelo.	<ul style="list-style-type: none"> Hiki i ka haumana ke ho‘okuhi i ka mana‘o nui o kekahi mo‘olelo a me ke kāko‘o pū ‘ana i kona mana‘o me 3+ la‘ana mai ka mo‘olelo mai.
	Nā Loina Heluhelu (4.2)	7.H.6 (Ka ‘Ike Ku‘una)	<p>Kālailai ‘ia ka ‘ikena ku‘una a me ke kuana‘ike Hawai‘i.</p> <ul style="list-style-type: none"> Hiki i ka haumana ke kālailai i kekahi mo‘olelo i ‘ike ‘o ia i ka ‘ikena ku‘una a me ke kuana‘ike Hawai‘i o ia mo‘olelo. He mea nui paha ka pa‘a o ia mea he “‘ikena Hawai‘i/kuana‘ike Hawai‘i” iā ia.

	<p>7.H.7 (Ka ‘Ike Ku‘una)</p>	<p>Kālailai ‘ia nā loinā ku‘una o ka mo‘olelo me ke kāko‘o ‘ana i kona mana‘o.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hiki i ka haumana ke wehewehe i nā loinā ku‘una āna i ‘ike ai ma ka heluhelu ‘ana i ka mo‘olelo. • He mea nui paha ka pa‘a o ia mea he “loinā ku‘una” iā ia
	<p>7.H.8 (Nā Kahua Heluhelu)</p>	<p>Ua pa‘a nā pilina‘ōlelo a me nā hua‘ōlelo e heluhelu ai i nā mo‘olelo no ia pae me ka maopopo.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hiki i ka haumana ke ho‘ohana i nā pilina‘ōlelo a me nā hua‘ōlelo ma ka pō‘aiapili pololei no ia pae. • Ua pa‘a ia mau pilina‘ōlelo/hua‘ōlelo iā ia e ‘ole hala ka ‘ike iā ia ke ‘ike ‘ia ma kahi mo‘olelo hou.
	<p>7.H.9 (Nā Kahua Heluhelu)</p>	<p>Maopopo le‘a ka mana‘o o kekahi hua‘ōlelo hou ma o ka pō‘aiapili mo‘olelo/ māmala‘ōlelo a ho‘ohana ‘ia ia hua‘ōlelo e ‘oi a‘e ai ka waihona hua‘ōlelo a ka haumāna.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ma ka nānā ‘ana i ka pō‘aiapili, hiki i ka haumana ke ‘a‘apo i ka mana‘o o kekahi hua‘ōlelo hou. • Ma ka nānā ‘ana i ka pō‘aiapili, hiki i ka haumana ke ho‘ohana hou i ia hua‘ōlelo hou ma kekahi pō‘aiapili ‘oko‘a.
	<p>7.H.10 (Ke Kaona)</p>	<p>Kālailai ‘ia ka mana‘o nui o kekahi ‘Ōlelo No‘eau e hō‘ike ai i ke kuana‘ike Hawai‘i me ke kāko‘o.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hiki i ka haumana ke hō‘ike i ka pilina o ka mana‘o nui o ia ‘ōlelo no‘eau i ka nohona ma mua a me ka nohona nei. Kāko‘o ‘ia kona mana‘o me nā la‘ana 3 a ‘oi.
	<p>7.H.11 (Ke Kaona)</p>	<p>‘Ike ‘ia ho‘i he nīnau ka nane e pane ai a wehewehe ‘ia me ke kāko‘o.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pane ka haumāna i ka nane a wehewehe ‘o ia i ke kumu

			o kona mana'o me 3 a 'oi la'ana kāko'o
	7.H.12 (Ke Kaona)	Maopopo le'a nā mana'o pālua o kekahi 'ōlelo a wehewehe 'ia ho'i nā mana'o 'oko'a o ia 'ōlelo ho'okahi.	<ul style="list-style-type: none"> • Hiki i ke keiki ke hō'ike mai i ka mana'o kaona o kekahi 'ōlelo ma o ka ho'opili 'ana aku i ia 'ōlelo me ka mana'o kaona/pālua • Hō'ike ke keiki i ka mana'o kaona/pālua ma o ka ho'ohana 'ana i ia 'ōlelo ma ka haku 'ana i ka hopuna'ōlelo • Hiki i ke keiki ke wehewehe i ke kumu no kona ho'oholo 'ana he 'ōlelo pālua nō ia.
	7.H.13 (Nā 'Ano Palapala)	Kālailai 'ia he mau kūmole like 'ole no ka wae 'ana i 'ike i pili i kekahi kumuhana kiko'i.	<ul style="list-style-type: none"> • Hiki i ke keiki ke ho'ohālikelike i 'elua a 'oi kūmole o kekahi kumuhana kiko'i